

Соціально-економічна зумовленість інформатизації ВНЗ

У статті розкрито сутність соціально-економічного механізму інформатизації ВНЗ. З'ясовано, що впровадження комп'ютерної техніки та на її основі інформаційних технологій у навчальний процес ВНЗ дозволяє інтенсифікувати його, прискорити процес пошуку, оброблення та передавання необхідної інформації, тобто ефективно розв'язувати економічні та соціокультурні завдання.

Ключові слова: соціально-економічна зумовленість, інформатизація, вища школа.

Проблема інформатизації у процесі фахової підготовки спеціалістів, визначення її змісту і складників перебуває в полі посиленої уваги таких учених, як: Н. Джинчарадзе, В. Беспалько, Р. Вільямс, Б. Гершунський, Д. Джонассен, М. Жалдак, В. Зінченко, К. Колін, Ю. Машбиць, Ю. Рамський, М. Сараф, І. Следзинський, А. Урсул та інші. Водночас окреслені питання досліджуються науковцями в загальнотеоретичному плані, без урахування вимог конкретної професійної діяльності майбутнього фахівця. Водночас, існує низка професій, для яких високий рівень інформатизації є вкрай необхідним.

Професійна діяльність багатопланова за своїм змістом і охоплює широке поле наявних у суспільстві соціальних відносин і процесів. Це є зрозумілим, оскільки основною функцією професійної діяльності є регулювання розвитку людини як соціального індивіда, його адаптація до умов і вимог сучасного суспільства. Виникає низка об'єктивних чинників, які вимагають якісної зміни технології оброблення інформації. Це, з одного боку, необхідність створення інформаційно-аналітичної бази, яка надає змогу розробляти фахово орієнтовані програми, вести облік і моніторинг емпіричних фактів.

Мета статті – розкрити сутність соціально-економічного механізму інформатизації ВНЗ.

Визначною є роль комп'ютерних телекомунікацій у задоволенні інформаційних потреб суспільства. Комп'ютерні телекомунікації – це різновид інформаційних технологій, які базуються на використанні глобальних комп'ютерних мереж.

Аналіз нової ролі телекомунікаційних технологій викликає і позитивні, і критичні зауваження щодо можливостей цих технологій розв'язати соціокультурні запити людини.

Створення всесвітньої планетарної мережі Інтернет зумовило виникнення і функціонування багатьох ресурсів, водночас офіційній перелік їх відсутній. Кожен, хто має вихід в Інтернет, може в будь-який момент створити новий ресурс, тому складність полягає в тому, щоб з'ясувати якість освітніх послуг, пропонуєваних інтернетівськими ресурсами. Варто пам'ятати, що Інтернет – динамічна система і що її період напіврозпаду складає близько чотирьох років, що означає: протягом року в типовому каталозі мережевих ресурсів втрачає актуальність приблизно 25% даних.

Суперечність реалізації соціально-економічного механізму інформатизації ВНЗ полягає також у тому, що якість мережевих ресурсів є неоднаковою. Дослідники зауважують, що теперішній Інтернет – щось інше порівняно з тим, чим він був п'ять років тому. Люди стикаються із нескінченним потоком оголошень і перенасичуються, не знайшовши потрібної інформації. Інтернет трансформувалася з доволі рафінованого академічного ресурсу в комерційний об'єкт, що не тільки розширює його, а й може водночас викликати певну нейтральність або негативне сприйняття навчальної інформації.

Поняття «інформаційне суспільство» на сучасному етапі розвитку суспільства має статус, який означає новий соціальний порядок, суттєво відмінний за своїми характеристиками від попереднього. Це поняття досліджувалось в дихотомії «індустріальне – постіндустріальне суспільство». Така парадигма досліджень виникла не випадково: вона фіксувала появу нової галузі економіки – інформаційної економіки. У цьому зв'язку перші дослідження інформаційного суспільства економічно (Р. Дарендорф [7], Дж. Гелбрейт [2], Д. Белл [1]) або технократично (А. Гоулднер [8]) орієнтовані. Вітчизняна наука звернулася до даної проблематики порівняно недавно. Представниками цього напрямку досліджень є В. Гавловський, В. Гальчинський, В. Цимбалюк. Серед російських вчених слід відзначити Г. Артамонова, Р. Абдєєва, В. Іноземцева, Н. Іванова, А. Урсула та інші.

Проаналізуємо основні ознаки інформаційного суспільства.

У. Мартін розглядає інформаційне суспільство як єдине ціле, що містить різні елементи – починаючи від інформаційних систем, які забезпечують функціонування суспільства, і закінчуючи економічними, соціальними і політичними питаннями, які пов'язані з інформаційним суспільством. Таке розуміння соціально-економічного процесу інформатизації вищої школи дозволило науковцю

¹¹ Топузов Михайло Олегович, аспірант, Інститут вищої освіти НАПН України

сформулювати таку дефініцію: «Інформаційним є таке суспільство, в якому якість життя, так само як і перспективи соціальних змін і економічного розвитку, найбільше залежать від інформації і від її використання. В такому суспільстві життєвий рівень, структура праці і відпочинку, система освіти і ринок суттєво залежать від прогресу в інформації і знаннях. Це є очевидним, виходячи зі збільшення інформаційних продуктів і послуг, які передаються різними способами, багато з яких є електронними» [9, с. 26].

На думку російського вченого А. Ракітова, суспільство вважається інформаційним, якщо: 1) будь-який індивід, група осіб, підприємство чи організація у будь-якій точці країни й у будь-який час можуть отримати за відповідну плату чи безкоштовно на основі автоматизованого доступу і систем зв'язку будь-яку інформацію і знання, необхідні для їх життєдіяльності та вирішення особистих або соціально значущих завдань; 2) у суспільстві виробляється, функціонує і є доступною будь-якому індивіду, групі чи організації сучасна інформаційна технологія; 3) наявні розвинуті інфраструктури, що забезпечують створення національних інформаційних ресурсів в обсязі, необхідному для підтримки науково-технологічного і соціально-історичного прогресу, що постійно прискорюється; 4) відбувається процес прискореної автоматизації та роботизації всіх сфер і галузей виробництва й управління; 5) відбуваються радикальні зміни соціальних структур, наслідком яких виявляється розширення сфери інформаційної діяльності й послуг [5, с. 10].

Відповідно до назви основного ресурсу – *інформація* нині широко використовується термін *інформаційне суспільство*, яке розуміють як суспільство, в якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Інформацію нерідко розглядають як головний об'єкт людської діяльності, як головне багатство, а виробництво і перероблення інформації – як головний зміст людської праці [4, с. 26]. Нині інформаційна потреба суспільства переходить від кількісних характеристик до якісних. Діяльність окремих людей, груп, колективів і організацій нині більше починає залежати від їхнього інформування і здатності ефективно використовувати наявну інформацію. Перш ніж розпочати певну діяльність, необхідно провести велику роботу зі збирання й перероблення інформації, її осмислення й аналізу. Пошук раціональних рішень у будь-якій сфері вимагає оброблення значних обсягів інформації, що часом неможливе без залучення спеціальних технічних засобів.

У науковій літературі існують два підходи до аналізу проблем інформатизації. Це, так звані, *соціокультурний* та *соціотехнічний* підходи. Прихильники першого підходу (Н. Ващокін, О. Вершинська, О. Єршов, В. Михайловський, А. Урсул) розглядають, в основному, як інформація та знання впливають на соціум і на людину. Процес інформатизації суспільства вони пов'язують зі скороченням матеріального виробництва, зростанням виробництва послуг та ростом безробіття. Для них важлива не наявність інфраструктури, а якість інформації, що циркулює в суспільстві. Інформація повинна бути цікавою та привабливою для мільйонів людей. Вони стверджують, що інформаційне суспільство – це суспільство людей, а не сукупність технічних засобів.

З позиції другого підходу (В. Копилов, К. Курбаков, В. Симоненко та ін.) корелюють із теорією технологічного детермінізму. Вони розглядають інформатизацію як зміни в різних галузях суспільного життя в результаті впровадження нової техніки та технологій. Так, К. Курбаков [4, с. 73] визначає інформатизацію як комплексний процес інформаційного забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства на базі сучасних інформаційних технологій та існуючих технічних засобів. Отже, інформаційне суспільство, в першу чергу, характеризується не наявністю промисловості, сільського господарства чи сфери послуг, а їх взаємодією через інформаційні процеси та з їх допомогою. У всіх цих галузях найважливішою сферою діяльності є виробництво та перероблення інформації.

У розглянутих нами підходах сам соціум представлений пасивно. Спостерігається відрив суб'єкта інформатизації від її об'єкта. Однак не лише інформатика впливає на суспільство, а й саме суспільство визначає умови та механізми функціонування інформації в суспільстві.

Усвідомлення ролі інформації, що відбулося завдяки процесу інформатизації, змінило уявлення про суспільний розвиток і соціальний прогрес і стало причиною формування інформаційного підходу до суспільства в цілому та його елементів зокрема. Інформатизація є причиною високої динаміки соціокультурних явищ у сучасному суспільстві.

Отже, впровадження комп'ютерної техніки та на її основі інформаційних технологій у навчальний процес ВНЗ дозволяє інтенсифікувати його, прискорити процес пошуку, оброблення та передавання необхідної інформації, тобто ефективно розв'язувати економічні та соціокультурні завдання.

Водночас, слід зауважити, що трудовий процес – це системне утворення, яке складається із взаємопов'язаних елементів: людини праці, предмету праці, засобів праці, способів перетворення

предмета праці на продукт (технології), організації та економіки. Без відповідної підготовки спеціалістів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у подальшій трудовій діяльності, автоматизація та комп'ютеризація не підтверджують очікуваних результатів. Це зумовило необхідність уведення в понятійно-термінологічний апарат сучасної науки терміна *ключова кваліфікація спеціаліста*, під якою розуміють поліпрофесійні знання та вміння індивіда, які виходять за рамки визначеної професійної підготовки (кваліфікації); ідеться насамперед про знання і вміння, які характеризуються широким спектром дії в кваліфікаційній структурі спеціаліста, забезпечують його конкурентноздатність і професійну мобільність.

Література

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М.: Academia, 1999. – 597 с.
2. Гэлбрейт Д. Новое индустриальное общество / Д. Гэлбрейт. – М.: Прогресс, 1969. – С. 204-207.
3. Иванов Н. А. Концепция информационного общества в современной философии / Н. А. Иванов. – М.: Наука, 1995. – 288 с.
4. Курбаков К. И. Информационный ресурс и национальная система баз данных и баз знаний высшей школы России / К. И. Курбаков // Проблемы информатизации. – 1993. – № 3 – 4. – С. 73.
5. Ракитов А. И. Глобальная информатизация и информатизация советского общества / А. И. Ракитов // Сб. н. тр. «Социальная информатика» – М.: ВКШ при ЦКВЛКСМ, 1990. – С. 14 – 16.
6. Урсул А. Информатизация общества / А. Урсул. – М.: Наука, 1990. – 136 с.
7. Darendorf R. Class and Class Conflict in Industrial Society / R. Darendorf. – Stanford (Calif): Stanford University Press, 1959. – P. 276 – 277.
8. Gouldner A. W. The Future of Intellectuals and Rise of the New Class / A. W. Gouldner. – New York, Toronto: Oxford University Press, 1979. – P. 43 – 44.
9. Martin W. J. The Global Information Society / W. J. Martin. – Aldershot: Aslib Gower; Brookfield, Vt, USA: Gower, 1995. – 42 p.

Socio-economic conditionality university informatization

Topuzov M. O.

Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

The paper discloses the essence of socio-economic mechanism of information school. It was found that the introduction of computer technology and its information technology into the learning process allows universities to intensify it, to accelerate the process of finding, processing and transfer of the necessary information, that is to deal effectively with the economic and socio-cultural problems.

Keywords: *social and economic conditionality, information, high school.*